X. Kötet Foglalatja.

I. Értekezések.

1) J***. Báthory Sigmondnak, Felséges Austriai Ház Vejének, első Magyar Arany-gyapjas Vitéznek, eddig ismeretlen Erekléje (Medaigle). 3 lap.
2) Bátz István. Felelet azon Problemára melyet Tiszt. Professor Márton István Ur a' Tud. Gyüjteményben (1818. eszt. — 6. Kötetben, 122. lapon, 3 pont alatt) feltett. 42 l.
3) M. J., A' Társaságról. 66 l.

II. Literatura.

A) Hazai Literatura.

Könyvvizsgálatok:

1) Schwartner Mart. Introductio in Rem Diplomaticam etc. (Folytatás) 72 l.

B) Külföldi Literatura.

1) A' Rácz Nyelvről. 99 l.

III. Tudománybeli Jelentések.

1) Eredeti Oklevelek' kivonásai. 109 l.
2) Jutalmaztatás. 116 l.
3) Találmányok. 117 l.
4) Intézetek. 118. l.
5) Előlépések és Megtiszteltetések. 119 l.
6) Kihalt Tudósok és Írók. 121 l.
7) Régiségek. 122 l.
8) Jelességek. 123 l.
9) Tudósitás. 124 l.
10) Uj Könyvek. 127 l.
11) Trattner János Tamásnál készült Uj Könyvek. 127 l.

TUDOMÁNYOS GYŰJTEMÉNY.

1819.

XI. KÖTET.

A' Cs. Kir. Felség' kegyes Engedelmével.

PESTEN,
TRATTNER JÁNOS TAMÁS betűivel, és költségével.

I. Értekezések.

Orthologus és Neologus; nálunk és más Nemzeteknél.

Quid velit et possit linguae CONCORDIA DISCORS.

Valahol a' Literatúra 'virágzásra fakadt, a' Nemzeti Nyelv mindenkor szenvede változást, mert az Élet' nyelve Könyvek' nyelvévé válván, az új ideákhoz magában nem találá készen szókat 's az Iró kénytelen vala a' gondolatot és érzést élesbb vonásokkal kirajzolni, 's azoknak gyakran alig-érezhető külömbségeiket kijegyezni. Így akkor is, midőn a' Literatúra a' maga alantabb lépcsőjiről fenntebbekre lépe-által. A' változás ott még tapasztalhatóbb, a' hol az idegen szép példák mind a' szorultságot inkább érzeték, mind kimutaták az útat, mellyen mások jutottak dicsőségre. 'S' illyenkor a' Haladók és Veszteglők között mindég támada ellenkezés; azok örültek a' Nyelv' és a' Nemzeti-Erő' kifejtődésének: ezek a' változásban rontást, még pedig akart rontást láttak. Amazokat Neologusoknak nevezték-el: ezeket Orthologusoknak mondhatnánk.

A' melly nemzeteknél a' Helicon' járvány Istenségei korábban foghatának lakást, mint eggynél több 's nagy okok miatt nálunk, a' Nyelv eránt támadott peren, nagyjában tekintvén a' viszálkodást, régen által estek: mi, kiknél a' do-

log nem segélteték úgy mint máshol, 's a' kik e szerint Philologiai ismeretekben halkabban haladhatánk; most perlünk egymással. Melly hasznunkra lehet csak e' részben is, hogy a' Tudom. Gyüjt. tisztelt Kiadóji a' perlö felekezetek' vélekedéseiknek helyt engednek Köteteikben, magok a' perben nem csak Birák lenni nem akarván, de nem is vévén részt. A' hol a' Közlök ezt teszik, és a' hol a' Perlök csak a' dolog, nem egyéb miatt is, tusakodnak, 's a' hol az emberi szív' erötlenségeit fékben tartja a' Tudományok' szeretete és a' Hazáé, az ügy ott győzni fog.

A' mi széptüzü Nemzetünk e' perben is érezteti sajátságát: hévvel viszi a' pert, mint azoknak illik, a' kik el vagynak melegülve tárgyoktól, 's égnek azért a' mit szeretnek, lángolnak azért a' mi a' Nemzetiséghez tartozik. Szabad emberek között zajosabbak a' tanácskozások, mint a' hol a' rabcsoport felett pattog az ostor, mint a' hol a' láncz' csörgése még a' Jókat is elnémitja. Nem történt tehát rosszúl, hogy némelly Iróink, hogy némelly Recensenseink bennünket dorgálásaikkal ébresztgetének férjfiasbb elmélkedésre, fáradhatatlan tanúlásra, gondosabb dolgozásra; 's a' ki ebben nem lát egyebet Catilinai dühnél, az vagy kurtalátású, vagy baja van. Bár zajosabbak voltak volna tanácskozásink! bár a' dologhoz-értök nagyobb számban szólaltak volna meg! Ugy a' per eddig lefolyt volna, 's most élnénk a' Béke' gyümölcseivel. Mert végre a' Prisca Comoedia' vásottságai is megenyhültek, 's Tudományok körül forgó emberekhez semmi nem illik inkább mint az a' nemes érzés, hogy nem ritkán még szebb, meg vallani botlásunkat, mint győzni.

A' Tudom. Gyüjtem. tavalyi (1818) VI. Kötetében Füredi Vida költött név alatt egy férfiu hallatá magát azon két nehezteléssel, melly a' regibb szín' kedvelöjit az újitások' kedvelöji ellen lángoltatja. Illyen az a' vád, hogy némelly Magyarok gyalázatot vontak a' Nemzetre, midön a' Külföld' Tudományos Ujságleveleiben azon Magyar Irókat, a' kik nem az ö feleken állanak és a' kiknek irigylik fényeket, tatárostorjokkal szabdalák. Mintha a' gondatlan Iró' fenyitése gyalázatot vonna a' Nemzetre, 's a' Külföld nem tudná, hogy gondatlan Irója minden nemzetnek van; mintha a' Külföld ugyan-azt nem tenné a' maga gondatlan Irójival. Illyen az, hogy eggy valaki közttünk a' Németeknek részint maga azt hirdeté, részint barátjai által azt hirdettetè, hogy egyedül ö a' mi classicus Irónk. Csudálni lehet, hogy ezekkel eggyütt azon másik rég olta pengetett vád is nem nondatèk-el, hogy a' Töviseket és Virágokat maga recenseálá azoknak Irója tömjénezésekkel a' Bécsi Annálisokban, és hogy Békájiban eggy tiszteletünket megkivánható nem poetai Karra lötte-el vakmerö nyilait. Ha Vádlóink nem olvasnának figyelem nélkül, illy üres terhelésekre nem kivánnának feleletet; mi ezenfelül bizonyosokká tehetjük, hogy az Epigrammatista meg sem almodá, hogy e' dolgozása' olly hamar a' megjelenés után, Birói szemeket vona magára, midön azt nyomtatva hozá-meg neki az Annálisok' Füzete. — A' mi azt a' kérkedést illeti, arra elég lesz jelentenünk, hogy a' Németeknek maga a' Kérkedö beszélé-el, hogy mi Magyarok a' Horátz' Leveleit olly két fordításban birjuk, mellyel Nemzetünk századok múlva is a' szerint fog kevélykedhetni mint a' német a' Wieland' és a' Voss', 's a' Franczia a' Grof Darü' fordításával. Tudva van, hogy ugyan-ö ugyan-azon melegséggel magasztala több magyar dolgozásokat is; melly szerint a' Németek a' classicus magyar Irónak tartatni egyedül a-

karótol halják, hogy a' Magyarnak nem egyedül ő a' classicus Irója. Illy vádakat oszlatgatni, felette kedvetlen mind az Íróra mind az Olvasóra: de minthogy ezek 's több e' nemüek, ajakról ajakra, kézről kézre tétettek közönségessé, 's végre íme nyomtatásba is mentek, noha (nagy szerénnyen!) elhallgatva a' Vádlott' nevét: illő vala tudatni azokkal, a' kik Nyelvünk' 's Literaturánk' menetelét szemmel tartják, hol a' vétek. Nekünk ez lesz utolsó válaszunk az effélékre, 's bár mivel terheltessünk ezután, felelni semmi esetben nem fogunk. Nem az, épen nem az a' kérdés, hogy ezt 's amazt mennyire gyötri a' maga-szerelme 's az irigykedés; e' részben jól esnék, ha mindnyájan kebelünkbe nyúlnánk, 's úgy fognánk a' kövezéshez: hanem hogy mellyiknünk ír jól, 's mellyiknünk tanácsol jót. 'S mi itt ezen utolsó czikkelyt óhajtanánk olly tisztaságba jutatni, hogy a' két felekezet értse egymást, 's visszálkodások enyhüljön.

* *
*

A' Nyelv eggyik legfeltőbb kincse, eggyik legfőbb dísze a' Nemzeteknek, 's a' Nemzeti Léleknek mind igen szép képe, mind hív fenntartója 's ébresztője. Érzi ezt mind az eggyik fél mind a' másik, 's szereti a' Nyelvet szent hazafisággal: abban hasonlanak meg, hogy míg az eggyik azt elváltozásától 's elkorcsosodásától féltí, a' másik annak elváltozását, az az, haladását, még óhajtja is; 's ő is retteg ugyan elkorcsosodásától, de a' mások' szép és hasznot neki is igérő példájoknak követését, ha az nem egyéb mint saját erejének kifejtése és gazdagítása, elkorcsosodásnak nem tekinti. Egyedül a' pók az, a' mi mindent magából szed, fon és szőv: az embernek az az elsőség juta, hogy eggy ponton veszteg ne álljon,

hanem tehetségeit használván 's másoknak találmányaikat eszmélettel követvén, a' tökéletesedés' útján előbbre haladhasson. Valamivé ő lesz, e' két szernek eggyesítése által lesz.

'S midőn az Orthologus a' Nyelv elváltozásától retteg, nyilván öszvetéveszti a' Nyelv' mostani színét és magát a' Nyelvet. Pedig e' kettő épen nem eggy. Egyedül a' kiholt nép' nyelve nem változik többé: az élő népek' nyelve minden nyomon változik, 's örökké fog változni, hasonló a' Horátz' folyamjához, mellynek elfutását a' paraszt csak várja, 's az még is fut, változik, 's az marad a' mi volt. — Kezdetben szegény és csak tulajdon termesztéseivel bíró, a' szerint bővül és szépül, a' hogy az azt beszélő nép ismeretekben gazdagodik 's a' magánál gazdagodni, előbb kezdett nemzetekkel szövetkezésbe jut, 's mind addig gyűjt és szépít, míg minden gondolatjait 's érzéseit híven és teljesen kifejezheti; szomszédjaival öszvemérkezhetik vagy azokat meg is haladja, 's Nyelvét a' minden nemben nagy és minden nemben elégséges számú Írók megállapítják 's bérekesztik. Elérvén így férjfiúi korát, vagy megfordúl útján 's a' nemzet' hanyatlásával ő is hanyatlik, vagy megifjodván a' nemzet, ő is, megifjúl, 's újjá-születve szép pályáját újra kezdi.

A' mi Nyelvünk is ez úton éré-el serdülni-kezdett ifjúi korát. Millyen lehete legrégibb idejében, némelly eggyes szavaink 's a' Boldvai Monostor' Halotti-beszéde mutatják. Múltak az idők, 's a' Nemzet nem csak a' deákúl-írt könyvekkel, hanem a' régi Classicusokkal is megismerkedék, 's a' Bátori László', az Erdősi' és Komjáti', a' Halabori Bertalan' és a' Pápai Pál' nyelve, 's az Illyésé, Telegdié, 's kivált a' Pázmányé és Káldié, erővel bírt, tömöttséggel, méltósággal. Zrinyi megjelene - tanitványa a' Rómaiaknak és Ola-

szoknak, mint eggy nagytüzü csillag; de ködök fogák-el egünket, 's a' szép csillag eltünt, egész nagy fényével. Melly úton erede futásának a' minden új Nyelvek' legszebbike! 's hova jutott volna el, ha ez úton futhatott volna! A' vallásbeli vetekedések azt tanácslák, hogy az Iró ne minél szebben, hanem minél érthetöbben szóljon, 's a' darabos, de velös, lelkes beszéd görgövé, folyóvá, könnyen-érthetövé leve, 's erötlenné, lelketlenné eggyszersmind.

Gyöngyösinek a' Múza kerek ajkat ada, nem teremtö lelket is, 's tudománya kevés volt. Szerencsétlenségünkre Rómának Költöji közzül nem Virgílt ismeré, hanem Ovídba szeretett, ki a' bövbeszédüt még bövebb-beszédüvé tette. És még e' vétkei mellett is nem ritkán elkapta a' poetai tüz, hogy merjen. Mere, 's Nyelvrontónak vádoltaték. Nevezetes mentségét, hol e' sorának is kénytelen vala védelmére kelni: Bellóna' sisakját kevés a' ki vágyja — lássd Dugonicsnál, Kemény elött.

Haller Gyöngyösinek példáján indult, 's megjelene a' szelíd lelkü szelíd beszédü Fenelon' Telemachjával, nem a' hogy illett, hanem a' hogy a' hamis útra vezetett idök kivánni látszottak. Ennek könnyüség kelle és czifra, nem szépség és erö; 's a' magyarrá-tett Telemach öszvepárosítá a' franczia bájos eggyszerüséget az új deákok' grandiloquentiájokkal, 's Originálja' periodusait eggy periodussá olvasztgatá-öszve; 's minthogy Fenelon neki szegénynek látszék Gyöngyösihez képest, pusztaságát nehéz-illatú pór-virágokkal czifrázta-fel.

Így senyvedénk a' még így is örök áldást érdemlö Haller után a' világ' és a' setét' derengési közt, midön végre (1772—75) Báróczi, Barcsai, Bessenyei elöállának, 's majd osztán Baróti

szabó Dávid (1777), Révai Miklós (1778), Rájnis József (1781), ezek a' Deákok', azok a' Franciák' és Németek' tanitványai, 's Olvasóink' ítéleteik erántok megvalának osztva. A' kik a' Római 's Franczia és Német nyelvvel és Literaturával ismeretesek valának, elragadtatással hallák a' xenologizáló Múza' beszédét 's zengését, noha az nem volt darabosságok nélkül; míg az ezekben járatlanok nem látának egyebet a' Nyelv' elsüllyedésénel, 's a' három elsöbb Triumvirnek azt kiáltozák, hogy beszédjeket nem értik, az utolsóbb három Triumvirnek, hogy a' Magyar Magyar és nem Görög, 's így verseinek is nem görög, hanem magyar-alakúnak kell lenni. Ekkor hallatszék legelébb nagy hanggal a' nyelvrontás' panasza, mert ekkor kezde Literatúránk, és ezzel eggyütt nyelvünk, igazán haladni; mindeddig csak csúszott, lépett, elakadt. Sokan javalák, hogy halad; de intettek a' haladókat, hogy késve siessenek, mászva szaladjanak, félve merjenek — bölcsen talán, 's talán nem is. A' jó ügy akkor halad igazán, ha némellyek késve, más-némellyek nem-késve sietnek; 's midön a' követö panaszra kél Vezére ellen, hogy ez sebesebben megyen mint kellene, még kérdést szenved, nem ö megyen e lomhábban mint kellene. Ollykor nem csak sebesen futni, de szökni is szükség.

Barótinak felét segélé a' Római példányok' tekintete, 's az új igyekezet ellen sokan azért sem merének szólani, hogy tanúlatlanságokat el ne árulják: de azt, hogy németül 's francziáúl nem ért, megvallani akkor még senki nem szégyenlé, nem kevesen azzal még kevélykedtek is, 's ez öket annál bátrabbakká tette a' Báróczi' felé kárhoztatásában. Mind e' mellett a' szerencsés újitások gyökereket verének, 's a' Neologusok' száma naponként szaporodott, kik közt Ráday,

eggyik legtiszteltebb Fáklya-vivőnk, serget vont. A' külföldiek' nyelveket 's Literaturájokat ismerő 's sok ezer Kötetekből álló Bibliothécát bírt Öreg, maga keveset ereszte ki dolgozásaiból, de azokat kézirásban örömest látatta, a' Nyelv' és Literatúra' férjfijait bátoritotta, tanácslotta, Olvasóinkat a' Haza' fő városában, a' jobb útra vezetgette, 's e' hármas szolgálatjai által a' nyelvnek több segédjére volt, mint legszorgalmasbb Íróink. Ő most arra tanita bennünket, hogy rímes verseinket is scandáljuk, mint a' mivelt Európának minden nemzetei. Felzúdúlánk a' tanácsra, mert az elnehezité verselésünket, 's az idegen ízlés, a' mint mondák, a' magyar ízlésnek kárt tenni készült. Emlitenünk kelle a' történetet, noha inkább tartozik Verselésünk' mint Nyelvünk' változására, mivel bizonyítja a' mit látatni akarunk. Valamint a' Faragó és Festő nem emelkedhetik soha Mivésszé, ha az Antikok és a' XVI. század' nagy Mesterei 's a' későbbeké után nem gyakorolja szemét 's karját, 's csak eleven példányok után dolgozik: úgy nyelvünk soha azzá, a' mivé már is leve, annyival inkább a' mivé lenni még ezután fog, nem vált volna, ha az Erdősi' követői, 's ezek köztt senki nem inkább mint előbb Baróti és Révai, később Virág, velünk a' rímetlen versek' szépségét 's méltóságát meg nem kedveltették, 's ez által a' bátrabb és fenntebb merésekre nem szoktattak volna. És a' hogy ezek által kapattatánk-ki a' Próza' nyelvéből a' Poezis' nyelvébe, a' hogy ezek által a' Próza' regiojából a' Poezis' regiojába — mi vala Kisig a' legmagasbb, a' legtüzesbb rímes darab is! — úgy Ráday a' csengő lantnak olly bájt ada, melly régibb édességét sokkal nagyobb mértékben múlja-felül, mint a' mellyben azt elnehezitette.

Nyelvünk nem nevezhetne nagyobb höst mint Korona-ör 's Ugocsai Fő-Ispán Gróf Teleki Józsefet, ha később' született volna. Ez a' nagy ember mind hazájában, mind Franczia-országban 's Helvetziában 's Hollandiában, a' leggondosbb nevelést vette, 's deákúl, francziául, németül igen jól, sőt igen ékesen írt, 's mind prózát, mind verset; nyelvünket hatalommal bírta; de sajátságai közzé tartozott, semmiben nem kapni azon a' mi új, sőt gyönyörűségeit találta abban, a' mit atyájitól veve-által, 's azokhoz szorosan ragaszkodni. Segélte a' mások' igyekezeteiket a' nyelv körül, 's a' rímetlen verseket javalotta, kedvelte: de magát e' nemben nem gyakorlá, 's azon nagy szépségü versezetén kivül, mellyben testvére' halálát kesergi, eggy két más rövid versezetnél, 's nagy tüzzel 's Római ékesen-szólással 's fordúlásokkal, gondolkozással és érzéssel írt Fő-Ispáni Beszédeinél egyebet tőle magyarban nem bírunk. Régibb ízlését egészen festi a' már emlitett Kerv' czímje, melly ollyan, mintha a' lelkes Költeményt a' Gyöngyösi' korából bírnánk. Azon felekezetnek, melly szorosan ragaszkodik a' régibb szinhez, Teleki a' legfőbb dísze, 's ő az az egyetlen nevezetes Írónk mind eddig, a' kinél új szót, új szólást nem lelünk.

A' Báróczi 's Baróti' követőjinek eggyik fele a' pedantság, a' másik az erőtelen szépség felé tévedezett. Látánk ezt, 's azok szerint a' miket a' Festők' 's Faragók' példájában adánk-elő, eggyesíténk a' két hős által ajánlott szereket. E' seregben F. V. Úr, Értekezésének 27. lapján, az általa nem kedvelt Kazinczyt tiszteli-meg a' Neologia' Vezérségének gyülöletes nevezetével, vagy azért, mert ezen úton távolabb méne mint mindenek mások, vagy mivel a' mit mások csak példájok által tanitottak, ez védelmezni is merte, melly

az Orthologusok elött a' nyelv' Felsége ellen elkövetett vétek. Ki itt a' Vezér? e' kérdés a' dolgot sem jobbá sem rosszabbá nem teszi, 's nékünk név és czím felett vetekedni kevés kedvünk: hagyjuk ennek meghatározását, és hogy a' nyelv' elövitele vagy rontása körül ennek 's amannak melly érdemei 's vétkei vagynak, a' késöbb korra, melly az illyet nem csak kedvezés és gyülölség nélkül, hanem tisztább-látással is ítéli-el. De ha eggy Tudományt, eggy Mesterséget sem nevezhetünk, mellyben eggy Iskola más Iskolát nem szüle, és ha virágokat Római mezökön szabad szedni, 's nem azért szabad, mivel a' Római nyelv eránt nem tudom melly tekintettel tartoznánk, hanem mivel azok szép virágok: nem látjuk, miért volna vétek, hogy új Iskola itt is nyilt, 's miért legyen tilalmas virágokat az új nemzetek' mezejiken is szedni, ha ezek is szépek. Példát az illy kölcsönözésre nyelvünk századok olta mutathat, 's nagy bövségben, 's így nem vethetjük-elö a' két nyelv' ellenkezö természetét; az a' társalkodási, országlási, vallásos és tudományos öszvekötttetés pedig, mellyel a' nyugot' míveltebb nepeivel állunk, gondolkozásunkat az ezek' gondolkozásokkal, és így nyelvünket is, melly nem egyéb mint a' gondolkozás' képe, az ö nyelvekkel rokonságba hozta.

Természetében van a' dolognak, hogy az illy változásokban a' neheztelést a' legújabb Ujitó vonja magára 's könnyítsen az eddig-üldözteken, 's most a' sor azt érte, a' ki a' Neologismusokat elébb a' Báróczi' és Dayka' Életekben, azolta pedig a' Tud. Gyüjt. két Köteteiben is védeni bátorkodott. De ha az általa járt és védett út valóban boldogitaná a' nyelvet, a' másik pedig annak gyarapodását gátlaná: úgy neki nem csak mentséget 's bocsánatot, hanem javalást is szabad volna re-

ményleni, valamíg vélekedését tüzzel terjesztiugyan elö, de erószak nélkül, 's nem azt kívánja hogy mások a' szerint szóljanak a' hogy ö akarja, hanem hogy ö szólhasson nem a' szerint a' hogy mások akarnák. Ha hibások vélekedései, a' czáfolás' útja mindennek nyitva áll: de tudománybeli dolgok körül az erószaknak nincs helye; a' titkos, a' mások által tétetett erószaktól pedig borzad a' szebb érzés.

'S nem igazságtalanság e, eggynek venni bajúl, a' mit minden Irónk cselekedett, 's minden Irónk cselekszik? Kánonok Molnár 's Dugonics felöl nem szólunk, mert felölök senkinek nincs kétsége, de mit mondanak a' legújabb Neologiai Iskola' ellenségei azon állitásunkra, hogy Faludi is ezen Iskola' értelmében Neologus? és hogy Amyós annyira az, hogy nálánál vakmeröbbet még ma sem találunk? Neologus, 's ezen értelemben Neologus, a' mindeneknek használni, és így mindenektöl folyvást és könnyen értetni akart, 's épen ezért sokat nem merö 's még is merö Péczeli; az Aranka is, ki bennünket örömest a' Haller' idejére akart volna vissza vinni; az a' Külföld' nyelvével ismeretlen 's a' Külföld' ízlését nem kedvelö Horváth Ádám; az Csokonai, kit az Orthologusoknak eggyik fele minden magyar Iróknál inkább szeret; 's az, mostani teljes elváltozása után, az Analytica Grammatica' Irója is minden sanyarúsága mellett, mellyel a' Neologusokat zaklatja; söt ezen Értekezés' Irója is az, mert szörny, inger, czimkép, angoly, vágy (substant. a' vágyás helyett), embertermészet (menschennatur), hatalomszó (Machtspruch), eggy fogadj' Istent arat (ärndtet) — újak, szokatlanok, idegen példák' követései.

Elnézvén, hogy az úgy nevezett Nyelv-rontást azok kiáltják veszedelmesnek, a' kiket mago-

kat is Nyelvrontóknak kiáltanak az igazán Orthologusok, és hogy ez a' fél olly neveket említhet, a' millyekkel a' másik nem dicsekedhetik, e' kérdést vetjük-fel: Gondolhatni e' képtelenebb gondolatot mint az volna, hogy mind azok a' kik közttünk a' Szép Literatúra' nemében írtak, magyarúl nem tudnak, hogy mind azok rontani akarták a' Nyelvet, 's magyarúl csak az tud, a' ki Szakáts-könyvet, 's tbb., írt? De adjuk-meg a' mit kívánhatnának, hogy vétek nélkül legtiszteltebb Íróink sincsenek; annyi mindég valónak fog találtatni, hogy a' Merés' szabadsága a' minden Írók' példája által igazolva van. E' szerint itt nem az lesz a' kérdés, ha merni szabad e': hanem hogy merni mit szabad; 's ez annak meghatárzását kívánja tőlünk, még pedig minél lehet szoroshb vonásokkal, hogy az Orthologus és Neologus közt a' különbséget mi tészi.

A' Neologus a' Nyelvet szüknek 's czéljaira el nem készültnek találván, nem elégszik-meg a' Szokottal, hanem mind azt a' mi a' beszédnek erőt 's szépséget adhat, keresi 's elfogadja. E' végre az idegen szókat, midőn olly dolgokat jegyeznek, a' mellyeknek ismeretekre nem kelle mások által vezéreltetnünk, kerüli; mert az idegen szó tarkít, 's elárúlja szegénységünket, 's a' nemzeti büszkeséget igazságtalanúl alázza: nem így midőn a' dolog' ismeretet másoktól vevénk, 's ollyakhoz szólunk, a' kik ezen idegeneket ismérik vagy ismerni tartoznak; mert akkor bizonyságok, hogy a' mit máshol minden ért, mi is értjük (triposz, nimbusz, glória, nem dicsőség, hanem, festői értelemben, a' mennyei fénynek széllyel súgárzása, 's tbb.) Szokásban nem forgó szókkal 's szólásokkal él; szókat csinál, a' készeket, de rútakat, szebbekké teszi, a' kiholtakat sírjaikból előhozza, a' nem nemtelen 's nem

kedvetlen-hangzású környékieket a' Nemzetnek vissza adja; a' gyökerekkel inkább él mint a' származtakkal; az öszveforrasztottakat particulájiktól megszabadítja; szavait új syntaxisszal, periodusza' tagjait szabadabban, merészebben, gyakorta idegen példányok után szövi-fel; az idegen szólásokat magyar szólásokká változtatja, nem azt nézvén, ha előtte más valaki szólott e már úgy, 's az uralkodó Szokás azt javasolja vagy engedi e, hanem ha lehet e úgy szólani, 's az a' Nem a' mellyben szól, az a' hely a' hol szól, szokatlan mondását engedi e, kívánja e, 's a' beszéd így erőt 's szépséget nyer e.

A' Szép-Író az idegen szólással nem csak szorúltságból él, minthogy a' maga Nyelvében ugyan-azt jellentőre 's alkalmatosra nem akad, hanem azért is, hogy az illyen a' tanultabb Olvasót kedves emlékeztetéssel lepje-meg, és mivel az illyen magát ollykor még az újság' kecse által is megkedveltetheti. 'S kivált akkor szereti az új szót és új szólást, midőn azzal dolog, kép 's olly bélyeg jön által; melly a' jelentést az értelmesebb 's az idegen Nyelveket értő Olvasóval kitaláltathatja. — Imhol nehány példa az effélékre.

A' több részekből álló Egész máshol Corpus, corps, Körper által jegyeztetett-meg. Mi, a' metaphora miatt 's az idegen példa után, testnek mondánk.

Pázmány, Balassa, Csokonai hamar munkát, lovakat, követet mondottak Baróti ezt: Illyen jössz Kassára. A' szó kedvesen emlékeztet a' talis venis és a' citus labor deák szólásokra.

Berzsenyi az ököllel, marokkal, karral dolgozó gyalog vitézt öklelő hajdúnak mondotta, nem csak szépen 's Poetához illőleg, hanem tudósan is; mert öklelni katonai szó Ti-

nódinál. Az öklelni a' köz embernek annyi mint türkölni, a' hajdú mint poroszló.

Egyetemben annyi mint universim, 's a' ben ragaszték. A' gyökér tehát Egyetem. Az Universum, Universitás lehet, 's a' szóra szükség van. De azt mondják, hogy a' szó rút szó. Miért volna rút, nem látni.

A' franczia és német Íróknál ismeretes isolé és isolirt szót nem csak általhozá hozzánk Ungvár-Némethi Tóth, de le is fordítá. Az elszigetelt szint olly jó, 's mivel magyarúl adja a' metaphorát, még jobb.

Hamletben ez fordúl-elő: Hány a' harang? az az hány az óra? Mert a' Szomorú Játék' személyei Ángol-Dánok, 's az ángol ezt így kérdi. A' német fordító is így tevé a' kérdést: Wie viel ist die Glocke? Clavigóban a' franciásan szóló Carlos ezt mondja: Wenn du ein gemachter Mensch bist, 's magyarúl: Ha csinált ember lészesz. Ha a' Személyek magyarok volnának, a' szólás vétkes volna: így nem az.

A' léleknek azt az állapotját, midőn a' rá-ható kedves tárgyak' sokaságától úgy kapkodtatik fel, hogy bánatjától nem lehet el nem vonattatnia, a' német a' Zerstreuung által jegyzi. Az elszóródás nem egyéb, általhozta a' tropust, 's a' magyar szó' értelmének kitalálása segéltetik a' német által.

A' szőlő' ágát a' Vinczlér venyigének hívja, 's az neki nem borág, az neki borág soha nem lesz. De nem e a' Poetának? A' Sonetto' Múzája azt beszéli, hogy régibb honjában narancság kerekíti homlokát, itt a' borág. A' venyige, által ellenében a' narancságnak, szegény, sőt nemtelen: a' borág azt a' vesszőt adja elönkbe, mellyen az Istenek' itala terem. Annyira való, hogy az új szót és új szólást a' beszéd

széd' egész szövedékében kellene vizsgálat alá vennük, 's nem soha abból kikapva.

Barótinál e' gyönyörü két sort találjuk; ő szerette a' szép formát, 's nehány helyeken él vele:

Mellyben mulatozol, kies Elysiumnak öléből,
Még egyszer térj-vissza, Szabolcs' nagy Lelke! —

Hol feddőjének farmatringkantára szerint az utolsó comma elsőnek, a' harmadik másodiknak, a' második harmadiknak, az első utolsónak van csinálva; egészen a' deák után. Ezért 's az illyenekért veté neki szemére amaz (lássad Mentő-Írását l. 38) hogy deákúl gondolkodik 's magyarúl szól. Ha van e' deák gondolat? ha azt az öltözetet, mellyet a' Deák vete a' gondolatra, vétek e' a' magyarnak is rá vetni, ha szép öltözet, 's itt is szép? Mi ezen Értekezésünk' dolgozása alatt ezt hozánk-által: agmen ducere, és étrange ideé a' nélkül hogy kerestük volna, 's örvendve látánk, az új szólás melly jó hatást tesz. —

'S mit akar viszont az Orthologus? Neki az jó a' mit a' Szokás és a' Grammatica enged. A' hol nem lél szót Lexiconában, azt kívánja, hogy vagy az ismért idegennel éljünk, 's az idvezséges tanács, de csak néhol; vagy adjuk az ideát környülírások által, bár a' mit tisztán kellene, homályosan, 's a' mit teljesen kellene, csonkán, 's ez ritka helytt idvezséges tanács. Neki nem kell új szó 's új szólás, mert az Író nem ura, hanem őrje, sőt szolgája a' Nyelvnek. Neki nem kell régi szó, mert felejtett szó; 's ámbár Íróinknak hálás tiszteletet érdemlő igyekezeteik feleleventettek, 's azokat már most minden tartozik ismérni, ő kihányja Nyelvünkből, ki még az ádázt is. Neki a' környéki szó nem jó szó; mert ma-

gyar szó ugyan, de már most csak némelly Megyéinkè, 's azért is eggyszersmind, mert Barótí fel nem jegyzé megbecsülhetetlen Szótárjában, mellyiket mellyik megyéből vette. De mivel jobb vagy rosszabb az a' szó, mellyet a' Háromszék tarta-fel, mint kelme (materia, Stoff) annál, a' mellyet Abauj, mint máglya (boglyába rakott tüzi-fa, vagy donga) és ború, (az az, borúlat), 's annál, a' mellyet Veszprém, mint hanyag (lágymeleg)? 'S a' magyar szó, mint mind ezek, megszünhet e' magyar lenni, mert a' Szótár nem mondja, honnan vette a' Lexicographus? Neki az arcz, arczom, arczád, nem jók, noha a' Székelyföld, 's az egész Erdély, 's Magyar-országnak Tiszai fele ezt ismeri, 's csak ezt: neki csak az arcza, arczám, arczád, arczája kell, mert Túladuna ezt ismeri. Neki a' merés tilalmas, mert a' ki a' törött úttól eltávozik, könnyen megtéved; a' régi a' kijelelt czélhoz igazán is hamar is elvezet, az új út' csinálása sok munkába 's költségbe kerül, 's az a' más' birtokában nem is szabados. Osztán, ha merni kell, ne eggy merjen, hanem mindnyájan merjünk. Azt kérdi, ha a' Cúrio megértetnék e, ha Templomi beszédét új szókból szövné. Pedig, úgy mond, a' beszéd' czélja az, hogy értessék. Gyülöli az Izlés' bíróságát, mert az gyakorta maga sem érti, mit miért akar, 's mert az Anarchiára vezet; neki pedig Eggység kell.

Az Orthologusokat ez az Eggység' üzése vitte tévelygésre, mert a' mit a' Stilisticának csak némelly nemeire kellett volna kiterjeszteniek, általjában minden nemeire terjesztik-ki. A' Stilistica' külömböző nemeinek más meg más szavaik, más meg más phrásisaik, más meg más nyelvek van, 's ezeket nem szabad öszvetéveszteni. Más a' Poezis' nyelve, más a' Prózáé, söt a' Poezisé

és Poezisé, 's a' Prózáé és Prózáé is más 's a' mi a' Templomi-beszéd' nyelvében nem jó, igen jó, lehet a' Románokéban 's a' Játékszínében, 's meg fordítva. Így az Élet' nyelvében is, hol másként szól az Udvarnok, másként a' falusi lakos, másként az Ur és szolgája, másként a' Had' 's az Iskolák' Nagyjai. Ezt tanitják a' Classicusok mind példájok mind leczkézéseik által, ezt tanitják az Iskolák: de az Orthologus azt tagadni akarná, hogy Eggysége légyen, holott a' Nyelv annál tökéletesebb 's elkészültebb, minél több mértékével bír a' Sokszínűségnek, hogy mindent az annak saját színben adhasson. Eggy szóval, ők az EGGYSÉG' EGGYSÉGÉRE törekesznek, melly csak a' speculáló Bölcs' káprázolatiban találtatik: a' Természet mind a' testi mind a' lelki világban mindent a' KÜLÖMBÖZÉS' EGGYSÉGE (Concordia Discors) által tenyésztet, mindent az által tart-fenn, 's a' Neologus ezt követi.

'S árthatnak e, ártsanak e a' visszaélések és a' szerencsétlen merések a' Szabadságnak, az eszmélettel tett merésnek? 'S hol esett még merés tántorgás, siklás, bukás nélkül? Hol és miben mere még minden 's eggyszerre? De az Orthologus azt hiszi, hogy a' dolgok jobban mennének, ha az a' ki valamit talál, elébb bémutatná, és csak úgy élne vele, ha arra engedelmet nyerne. Utóljára talán azt látná hasznosnak, söt szükségesnek, hogy Magyarság' Censorai állítatnának fel, a' kik mind azon Munkákat, a' mellyek másként vannak írva mint a' mit javalhat a' győzedelmes fél, tüzre hányják, 's boldogúlásunkra még ez kellene!

A' Nyelv MIÉNK, és így ENYÉM is. Az egész társaság' folyamjával az egész társaság parancsol: annak telkemen keresztül futó erével tehetem, a' mit én ítélek czélomra hasznosnak. És

ha azt azért zavarom-fel, hogy medrét mélyebbé tegyem, vagy egyenesbb futásba vegyem, igyekezetemet minden Jó javallani fogja. Ha szándékomban megcsalatkoznám 's a' rá-fordított munka haszontalan volna, magam vesztének: ha meg nem csalatkoznám, az egész társaság nyerhetne. A' zavar így is úgy is hamar elcsilapodik.

'S mi érthetetlen? Az e, a' mit minden nem ért? vagy az inkább, a' mit senki nem ért?

A' ki az Ízlés bizonytalanságát emlegeti, gyanúba hozza magát a' Philosophusnál.

'S van e Anarchia a' Tudomány' országában? 's a' vélekedések' külömbségét anarchiának fogjuk e nevezni? A' Nyelvbeli Anarchia nem el erőszakkal; 's a' hol hibás ideák mellett harczol, ott eggy tiszta előadás, eggy olly ok, mellyet a' Logica szorítónak ismer, az Anarchia minden csoportjait eggységre olvaszthatja.

Más nemzetek ugyan-azon eszközök és szerek által gyarapitották Nyelveket, a' mellyel itt igyekeznek a' Neologusok. Homér felöl ugyan-ezt mondja Biográphja: Αυτος εποιησ τινα ονοματα ουκ οντα προτερον — 's meg nevezvén nehányat, mellyek Homér elött nem voltak, ezt veti mellé: και τα τοαυτα. Teremte tehát többeket is, de már ma nem tudhatjuk, mellyek voltak-meg ő elötte, mellyeket csinála ő, mellyeket mások. Sophoclesz és Euripidesz felöl ugyan-ezt bizonyítja Petróniusz. Cicero és Horátz szógyártóknak vallák magokat, még pedig a' Római Literaturának azon korában, melly a' miénknek eggy egész század múlva virradjon-fel bár; 's az elsőbb dicséri Varrót, hogy az úgy gazdagitá honját szóban, mint ismeretekben. Sallust keresve kereste az archaismusokat, mint minden nemeit a' különözésnek, 's a' Senati és a' labos neki kedvesebb volt mint a' Senatus és a' labor; ő görögül gondolkozott, 's a' Látzi-

um' szavaival írt; 's mint az a' Thucydidesz, a' kinek szerette csókolgatni nyomait, és mint az a' Tacitusz, a' ki viszont Thucydideszt és ötet követte, akarva írt úgy, hogy minden Olvasójitól meg ne értethessék, ellenben kevés, de jobb Olvasóji még szerethessék 's csudálhassák is. Lucrétz tele van archaismusokkal, 's Líviusznak emlegeték ugyan Patavinitását, de ő a' gáncsolt helyeken nem változtatott. Így ők, azok a' Nagyok! ők rabi hűséggel 's szabad ember' bátorságával jártak a' Görögök' nyomaikon, görög syntaxissal, görög phrásisokkal éltek, nem vaktában mindenütt, hanem a' hol az ollyan szépite, periodusaikat görög példányok után szövték, 's annál szebbnek tartották dolgozásaikat, minél inkább tetszett-meg azokon a' görög szín és ízlés. Scriptores Romani omnem suam et doctrinae et eloquentiae laudem in hoc uno positam esse voluerunt, ut non male Graecos imitari viderentur; atque Latinus sermo quicquid umquam habuit elegantiae atque venustatis, id ex Graecis fontibus accersitum est.

A' Római Nyelv' leányai, és az Ángol, melly annak fogadott leánya, 's sok esetekben még a' Német is, melly nem leánya, az által segitének magokon elakadásaikban, hogy a' szót a' Római anyától, néha a' Görög nagyanyától is, kölcsön veszik, de csaknem mindég elváltoztatják, ollykor az utolsó syllabát ellökik. Fülnek szemnek érezhetetlenné tétetvén így a' lopás, az általvett szó nem tarkitja-el beszédeket: — szorsz, szorte, ször; templum, tempio, támpl, tempel; falx, falcse, fó; matéria (mai kimondása szerint, péon láb) és materi (anapeszti láb) csak még is más mint midőn a' Magyar ugyan-annyi syllabával, ugyan annyi betüvel, ugyan azon hangzással veszi-által, 's a' kölcsönözés szegénységünket min-

den nyomon érezteti, 's Nyelvünket, melly egészen más hangokból állott eggyüvé mint azok, eltarkitja. Így mi kénytelenek vagyunk szót csinálni, 's melly szerencsénk, hogy azt tenni kénytelenek voltunk! mennyivel vagyunk gazdagabbak! Melly szerencsénk, hogy azt tenni kénytelenek vagyunk! mennyivel leszünk gazdagabbak! Melly szerencsénk, hogy azon úton indúlánk, hogy azt tenni örökké kénytelenek légyünk! úgy örökké fogunk gazdagodni, 's Nyelvünk soha el nem öregszik. Érdemli e az Orthologusok' Eggysége, hogy ezen ISTENEK' IFJUSÁGÁRÓL, melly bennünket vár, lemondjunk?

A' nevezett Nyelvek közzül a' Német az, mellyhez a' magunkét az elönkbe-szabott tekintetekben öszvehasonlitanunk lehet és kell, mert ez úgy törzsök nyelv, mint a' miénk, úgy Áziai eredetü, mint a' miénk, 's úgy emelkedésben van, mint a' miénk.

Haller Albert és Gellert, 's Klopstock és Göthe — melly külömbség ezek és azok között! azt mondhatnánk, hogy a' két nyelv nem azon század' nyelve, hanem ez leánya amannak. 'S a' nagy változást a' kettö köztt az egész német nyelvü nép csinálta e', vagy az Irók? 's a' Grammaticusok e', vagy azok, a' kik a' Szép Literatúra' nemeiben dolgoztak, 's az Erőt és Szépséget keresték? Ezek, és egyedül ezek! még pedig küszködve a' Grammaticusokkal, kik öket nyelv-rontóknak szidalmazták, 's nem csak czélzásaikat 's beszédeiket, de ollykor még szavaikat is nem érthették. 'S mennyi vakmerőségnek kelle elkövettetni, míg a' Haller' velős, de darabos, 's a' Gellert' kedvesen-folyó, de beteges-erejü nyelve a' Klopstock', Lessing', Winkelmann', Wieland', Herder', Göthe', Schiller', Voss' nyelvévé tisztúlt és emelkedék! 'S a' magok' Palládiumokért reszkető

Németek melly tarka Anarchiát nem láttak ök ez erőlködésben, 's az a' tarka, az a' reszkettető Anarchia veszedelmére 's kárára volt e' a' feltett Palládiumnak, vagy inkább soha nem képzelt, 's magoktól ezen Íróktól is nem egészen remélt javára? Való, hogy az igen nagy tüzü Klopstock — nagy tett ritkán lesz nagy tüz nelkül — kénytelen vala lemondani némelly merészségeiről, nem mivel mások kényszerítek, hanem mivel később maga is látta, hogy nagy tüze elkapta volt. Való, hogy Adelung nem lele nehezteléseiben sem határt sem mértéket, hogy ezek a' vakmerök, a' kik nem írtak sem Lexicont, sem Grammatikát, sem Stilisticát, mint ö, még pedig vastag Kötetekben, rontani merik a' mit ö épitett, 's szent haragjában rájok mérte a' Porkolábi botot. Való, hogy Kotzebue nem állhatván az olly rossz Iró' vétkeit, mint Göthe, 's talán azt még kevésbbé, hogy az olly rossz Iró, mint Göthe, az egész nemzet' Nagyjai, az az, a' legjobb Irók 's jegjobb Olvasók által a' legelsö Német Irónak, ö pedig eggy geniális Mázolónak, nézetett, jónak 's szükségesnek ítélte, leczkézesei alá fogni ezt a' csudált rossz Irót, hogy tanúlja-meg ötöle, mint kell jól írni; való, hogy Vossnak azt hánytorgaták szemére, hogy erönek erejével Görögge akarja csinálni a' Németet. De viszont az is való, hogy a' mit a' nemes Vádlottak akarának, megleve, 's a' Német nemzet, megértvén végre a' mit elejénten nem értett, kimondá a' sok tudományú, de nem jó izlésü 's nem szép-tollú Grammaticusnak, hogy a' nyelvnek kell ugyan Porkoláb, de a' jobb Iró kinött a' bot alól. Nem rettegteté a' Német Irókat az, hogy merni Eggynek nem szabad, hogy a' nyelv a' más' birtoka, hogy az Izlés gyanús Biró, hogy a' VOX DEI (Horátz ennek más nevet ád) nem fogja javalni dolgozását;

mert az igazi Mivész örül ugyan a' Jók' tapsának, 's mind ügye', mind dolgozása', mind személye' szeretetéből örül: de ô nem tapsért dolgozik, hanem azon szép örömökért, mellyeket neki ideájinak életbe-hozása 's erejének gyakorlása 's gyarapítása nyújt. Tout auteur, retenu par la crainte de ne pas plaire assez à son siecle, passe rarement aux siecles à venir.

Karamsin meglátogatá Herdert, (Briefe eines reisenden Russen. Leipzig, 1802.) 's ez neki felolvasá Göthének némelly Verseit, fel nevezetesen azt, melly Meine Göttin czímet visel, 's magyarra forditva Poetai Berkem' 195. lapján áll. Das ist wahrhaftig griechisch! mondá Herder, végére érvén az Odának; Und welche Sprache! welche Reinheit und Leichtigkeit! a' tanúlt Utazó még ezt mondja: Herder, Göthe, und andere, die mit dem Geiste der alten Griechen vertraut sind, haben auch ihre Sprache nach der griechischen gebildet, wodurch sie die reichste und bequemste für den Dichter geworden ist. Darum haben auch weder Franzosen, noch Engländer so vortreffliche Übersetzungen der Griechen, als jetzt die Deutschen. Homer ist bey ihnen Homer. — A' Franczia 's Ángol forditónak a' dolog volt a' dolog; pedig a' Classicusokban, mint a' Festőn 1 és a' Faragónál, nem a' dolog a' dolog.

A' nyelv ollyan mint az ég' ive a' maga egymásba-futó szineinek gyönyörü játékával. Elbontja a' szép játékot, a' ki a' szineket a' magok nemeikre akarja osztani. Hadd játszák játékokat itt is a' törvény, szokás, analogia, euphonia, ízlés, régiség, újság, magyarság, idegenség, hideg józanság 's poetai szállongás, 's hagyjuk a' czirkalmot és lineát máshova. De minthogy ingó alapon épiteni semmit nem lehet, 's szükség hogy a' Neologiának az a' legújabb Iskolája, mellyet

Füredi Vida Úr gyakorol a' maga vádjaival, elmondja a' maga titkát: ímhol vagyon az, fátyol nelkül azoknak, a' kik megérteni tudják, 's itt mondatik, a' mennyire tudnunk lehet, legelőször. — JÓL ÉS SZÉPEN AZ ÍR, A' KI TÜZES ORTHOLOGUS, ÉS TÜZES NEOLOGUS EGGYSZER'SMIND, 'S EGGYESSÉGBEN ÉS ELLENKEZÉSBEN VAN ÖNMAGÁVAL. Hamisan lepni a' tánczban csak annak szabad, a' ki tánczolni igen jól tud, és a' kit a' Grátzia látatlanúl lebeg körül. — És mi szabad az Írónak ezen Iskola' értelme szerint? A' fenntebb nemben mind az, A' MIT A' MINDEN NYELVEK' IDEÁLJA MEGKÍVÁN, A' MAGYAR NYELV' TERMÉSZETE (örök szokása 's törvénye) VILÁGOSAN NEM TILT, A' RÉGI ÉS UJABB CLASSICUSOK ÁLTAL NEVELT ÍZLÉS MÉG JAVASOL IS, 'S A' SZÜKSÉG MULHATATLANUL PARANCSOL. Azon nemekben, a' hol az Iró mindenhez szól, az szabad, a' mit minden Olvasó javalhat.

Minekutána mind eddig az Orthologusok' megtévedéseik felöl szólánk, illő kimutatnunk a' Neologusok' vétkeiket is. Illyen midőn a' Magyar nyelv' tökéletes tudása nélkül írni merünk, 's még a' Mestert játszuk; illyen midőn feléjtjük, melly nemben 's az Olvasóknak melly osztályához szólunk, 's ott a' hol elég volna tisztán, eggyszerüen, csínnal szólani, tarka, czikornyás, csigázott, undokúl-czifra beszédet tartunk. Illyen, midőn vadásszuk a' Xenologismuszokat, 's a' Magyarismus' gyönyörü virágait elmellőzzük. Illyen, midőn azt a' darabosságot, mellyet a' beszédnek az új szó 's az új szólás még akkor is ád, mikor ez szükséges, stílusunk' szépsége 's kecsei által kedvességbe hozni nem tudjuk. Illyen, midőn messze vitt Purismusunk annyira ragad-el, hogy min-

dent magyar névvel igyekezünk adni, bár kétségesen, csonkán, nevetségesen. Az új szónak és az új szólásnak nem a' mindennapi vagy ahhoz hasonlító beszédben van helye; 's még a' hol van is, csak úgy van, ha a' szó és szólás érthető, kedves, használó.

Eggy Írónk az elmúlt század' nyolczadik tizedében az itt kimutatott hiba által vont magára közönséges neheztelést, a' nélkül hogy azt bizonyos tekintetekben érdemlette. Míg Siegwartot fordítá megismérkedék az akkor mindent kaczagtató travestalt Eneidével, 's az az idegen gondolat szállá-meg, hogy a' síkató Románt síkató Románnak hagyja, de csuda szavai 's csuda stilje által nyerje-el a' Blumauer' koszorúját. És még is Barczafalvi kárt nem teve, hasznot teve, 's igen nagyot: eggy két szavat elfogadánk, 's akkor eggy kettő is nagy ajándék volt; a' többit addig nevetènk, míg felvilágosodék elöttünk az a' nagy titok, hogy a' merés csak szerencsétlen volt, nem tilalmas.

Húsz eszt. múlva a' Báróczi' és Dayka' Biográphja azt tanácslá, hogy a' hol gyökérszót nem találunk az új szó' származtatására, teremtsünk ollyat, mert jobb szót csinálni 's bírni, mint nem csinálni 's nem bírni. Vakmerőnek neveztetè a' tanács, mert vakmerő volt. A' később idők azt fogják mondani, hogy bár vakmerőknek adatott volna, mint a' mi korunk, hogy bár atyáinknak, 's akkor ne vakmerötleneknek! Minél gazdagabb festékekben a' Mivész' csupra, annál tökéletesebb lesz munkája; mert az igazi Mivész az olajfestékhez nem örömest veszen pasztelt.

* * *

A' mi Nyelvünk, anya, leány 's ismert rokon nélkül, úgy áll a' több Nyelvek között, mint

a' Phoenix az ég' madarainak számában; 's e' miatt, 's azért is, hogy minden új Nyelvek köztt maga ez zengheti-el egész tisztaságában a' Görög és a' Római lant' mennyei zengzeteit; valamint azért, hogy ez a' Görög Nyelv' bájait, a' Rómaiinak méltóságát, az Olasznak hevét, a' Franczianak könnyűségét, az Ángolnak és Németnek erejet igen nagy mértékben már most is utólérheti — méltó, hogy, ha bennünket a' Halhatatlanok' végzése valaha eggy idegen Győző' járma alá hajtana is, azt ez a' Győző, ha nem barbarus, védelembe végye, fenn-tartsa, virágzásra juttassa; 's mi ezt a' Nyelvet szeretni tartoznánk, ha illy szép és a' maga nemében eggyetlen nem volna is, mert a' miénk. Vizsgáljuk, melly szerek által gyarapodhatik; elmélkedjünk, tanúljunk, 's tekintsük mit csináltak mások, 's mi használ nekünk. A' maradék tanúja lesz tetteinknek; rettegjük ítéletét. Egyéb eránt Füredi Vida Úrral én is ezt mondom, 's szájjal és szóvval: In necessariis unitas, in non necessariis libertas; 's ezt vetem melle: in dimicatione honesta arma. Széphalom, Aug. 15. d. 1819.

Kazinczy Ferencz.

2.

Az Időszámlálásnak az Ember' teremtetésétől fogva való Öszveszedése. — Egy, a' folyó 1819-dik esztendőre nézve igen nevezetes Chronologiai Értekezés.

Az a' Világ' kezdetétől fogva való Időszámlálás, mellyet legelöször (az 1615-be meghól)